

Zapomenuté umění

O nejvyšší pravdě se říká, že se dá vyjádřit jen mlčením. Jinak řečeno je slovy neuchopitelná. Jediným, co rozdíl mezi duchovním poznáním a jeho vyjádřením dokáže překlenout, je umění, neboť je to až mysl člověka nahlížejícího umělecké dílo, kde vzniká konečný umělecký obraz. A umělecký obraz v díle vzniká stejným způsobem, jakým život vytváří nejvyšší pravdu v nitru každého z nás. Tím, že právě umění má schopnost otevírat lidskou mysl a spontánně ji přivádět ke stavům osvícení a katarze, stává se záležitostí pro zasvěcené, kteří k němu znají klíče.

Umění dosahuje účinku pomocí tří klíčů: vede **pozornost** a zaměřuje ji do sfér, které jí z reality běžně unikají, naplňuje mysl obsahem, v němž jsou **emoce** ladící mysl, katarzí **mysl očišťuje**.

Aby bylo umění úspěšné, musí zaměřit pozornost do sfér, které lidské nitro přímo oslovují, které je oživují. Umění, které člověka povznáší, zaměřuje pozornost do vyšších sfér (i když zobrazuje obyčejné věci, nebo utrpení), které mysl naplňují kladnými emocemi. Nitro člověka tak může okusit blaženost, která byla součástí jeho přirozenosti, než ji ztratil. Naopak padlé umění rozpoznáme podle toho, že zaměřuje pozornost pouze do nejnižší sféry bytí, do sféry pudů, které mají spát a aktivovány být pouze v ohrožení života. Namísto kladných emocí pak nitro člověka vysiluje neklid, aktivované zdroje nenávisti, agresivity, žádostivosti po moci, majetku a prožitcích nemajících trvání, nemajících přítomnost. Asi málokdo je tak naivní, aby si myslel, že takový obsah mysli je štěstím. Není těžké odhadnout, jaké z takto naladěné mysli budou vyvěrat emoce.

Tajemstvím umění je paralela, která svým účinkem přesahuje možnosti pouhého myšlení. Paralela znamená podobnost. Odhaluje zákon Podobnosti, a protože zákon Podobnosti je základním zákonem vesmíru a bytí, má na lidskou mysl transcendentní účinek. Je-li paralela uvědoměna, vědomí začne spontánně vnímat fázový posun mezi částmi paralely, nebo za jejich zdánlivou odlišností spatří tentýž jev – části paralely spolu resonují, ať uvnitř uměleckého díla, nebo mimo něj v realitě, kterou žijeme, v příběhu našeho života. (Fázovým posunem můžeme rozumět časový posun mezi částmi paralely tvořenými tímtož jevem – *nelze vstoupit dvakrát do téže řeky (Hérakleitos)*, odehrává-li se totéž v jiném čase, není už to totéž, vždy je to něčím jiné.) Tento fázový posun otevře mysl. Trhlinou v mysli proniká světlo a ve sféře citění vzniká zážitek osvícení, jednoty bytí. Paralela nemá obsahově vytyčené hranice, jako je nemá otevřená mysl. Paralelu může každý vnímat jinak, kolik je individualit, tolik je možností vnímání (proto autory nebývá v díle komentována (determinována) ani na ni není upozorňováno, je jen zobrazena). Její

vnímání se dokonce mění i u jednoho člověka v průběhu jeho života, tak jak se rozšiřuje jeho zkušenost, poznání, schopnost chápat, jak přibývá prožitých událostí, paralel v příběhu jeho života. K takovému uměleckému dílu se můžeme vracet po celý život a vždy nás překvapí novým nepopsatelným a jinak nezachytitelným emotivním obrazem evokovaným v našem nitru, osvícením další části bytí.

Např. povídka Kletba (viz příloha) se jeví být jednoduchým až banálním příběhem, pokud v ní není objevena paralela. Úvodem k paralele v povídce je cesta z historické části města k jeho periférii moderní doby, tedy obrazná cesta časem z dávných dob do současnosti (fázový posun), kde se jakoby z pradávných časů vynořují plakáty zvoucí na přednášku O pádu člověka, v dnešní době působící jako anachronismus. „Pád člověka“ je jedním z nejstarších a nejznámějších mýtů objevující se v duchovních naukách. Podle něj člověk zavinil svůj pád z vyšších úrovní bytí (vyhnání z ráje) do tohoto světa (který v potu tváře buduje k obrazu svému) svou neposlušností vůči Bohu Otci (vůči duchovním zákonům). Další děj povídky je paralelou tomuto mýtu, který se tak z dávné minulosti vynořuje jako současnost, popisuje pád malého človíčka zapříčiněný neposlušností vůči svému otci. Uvědoměním si této paralely můžeme lidský život v tomto světě nahlédnout jako neustálé opakování mýtické příčiny pádu do tohoto světa, v němž je člověk zajatcem obou rolí, nejdříve role dítěte neposlušného svému otci (rodiči) a později role otce (rodiče) zažívajícího neposlušnost svého dítěte. Je na individualitě čtenáře, jaký v jeho nitru bude mít účinek fázový posun v paralele, zachycený líčením povídky (už tímto popisem povídku ničím, zbavuji čtenáře jiného náhledu). Např. dílo Franze Kafky je provokující, tajemné, neb je plné paralel, které každý člověk samozřejmě vnímá jinak, a málokdo je odhalí, proto se o výklad jeho díla vedou spory.

Protějškem paralely je kontrast, srovnání opaku, polarit. Bílé nejvíce vyniká na černém, černé na bílém, láska na pozadí nenávisti (např. Shakespearova hra Romeo a Julie), nenávist na pozadí lásky atd. Lidské nitro tak může prožít oba protiklady vedle sebe najednou, zažije příležitost jejich bezprostředního srovnání, odhalení, čím ve skutečnosti jsou. Tady jsou prostředky zaměřující pozornost do nejnižších sfér oprávněné, neb vzápětí je vyvedena do vyšších, čímž je zjevena cesta.

Záznam světa probíhá analogově. Názorným příkladem toho je gramofonová deska - vibrace způsobené zvukem se přenášejí na jehlu, která do otáčející se desky vyrývá drážku plnou mikroskopických hrbolků kopírujících vibrace jehly. Když se pak postup obrátí, jehlu jedoucí po drážce v desce mikroskopické hrbolky rozdrnčí, rozvibrují. Z těchto vibrací pak vzniká tentýž zvuk, „otiskem“ jehož vibrací jsou mikroskopické hrbolky v drážkách na desce. Totéž se děje, nakreslíme-li volnou rukou čáru na papír. Čára je plná nerovností, „hrbolků“, vzniklých chvěním ruky. Nerovnosti na čáře jsou analogovým

záznamem našeho vnitřního stavu, našich emocí, vnitřního naladění, odrazu našich myšlenek v okamžiku, kdy jsme čáru kreslili. Vnitřní naladění bychom samozřejmě mohli měnit podle toho, co bychom si přáli čarou zachytit. Na vznik uměleckého díla je však takováto čára málo, stejně jako je na něj málo paralela nebo kontrast. Zachycení emoce nebo myšlenky nestačí. Je mnoho lidí, kteří bezchybně zvládají techniku kreslení a malování, nebo sloh a stylistiku, či techniku komponování hudby, ale i když se jim podaří po technické stránce dokonalé dílo, dílo umělecké přesto nevytvoří. K tomu, aby umění bylo uměním, je ještě zapotřebí talent.

Talent můžeme nahlížet jako spojení s vyššími sférami (ve) vědomí, vyššími dimenzemi bytí (prvotní paměti). Odtud přichází to, co nás přesahuje, co se nemůžeme naučit ani to vymyslet, umělec, kterým prochází ten kanál, to spontánně zaznamenává do svého díla podobně jako jehla zvuk do drážek desky, nebo jako ruka tajemné chvění lidského nitra do čáry, kterou kreslí. Z díla je to pak spontánně přehráváno do nitra toho, kdo umělecké dílo vnímá. Nemůžeme to popsat ani konkrétně pojmenovat, v uměleckém díle si to můžeme uvědomit jen jako něco, co v nás probouzí vyšší smysl, co v nás něco otevírá. V obraze nebo soše se to skrývá v uspořádání křivek, čar, barev a nerovností, v hudbě se to projevuje jako emotivní obraz skrytý v labyrintu tónů, jejich chvění, v literatuře jako nepostřehnutelné uspořádání slov do vzorce, který vyjevuje tajemství světa...

Příloha: Kletba

Namísto starých špinavě žlutých domů s oprýskanou omítkou se začaly objevovat domy z padesátých nebo šedesátých let, surové kvádry uzpůsobené pozřít co nejvíc těl, strohé kvádry osekáné od všeho zbytečného. Z vedlejšího kopce zářily paneláky podobné kartónovým krabicím srovnaným na rampě za obchodem. Město dostávalo podobu letokruhů stromu. Přicházeli z centra, kde domy na jejich bohatě členěných štítech zdobí věkem zašlé reliéfy lidských tváří a ornamenty štukatur z dob, kdy se ještě každý snažil zanechat na všem svoji individuální stopu.

I zde však zahlédla plakát, který zval na přednášku profesora Svěráka nazvanou Pád člověka. Co ale působilo ve starém městě jako součást starobylé architektury, působilo zde mezi moderními domy nepatříčně, jako z temných hlubin dávnověku.

Přednáška o Pádu člověka? O čem může asi být, v moderní době zbavené všech předsudků?, zapřemýšlela. V podání profesora. Vždyť to musí být vysokoškolsky vzdělaný člověk. O čem tak asi může hovořit? Že by věda objevila něco nového? Nebo spíše něco starého, co bylo minulou vládou tajeno?

„Mamí, kdy už budeme v lese?!“, přerušilo její uvažování volání dětí.

„Už brzy, kluci, už brzy.“

Oba chlupci pobíhali kolem, muž kráčel o krok vpředu. O něco vyšší než ona, ale zavalitý, takže na svoji výšku nevypadal. Všechno na něm bylo mohutné a kulaté, i hlava, která připadala poněkud velká k tělu. Přispělo k tomu i čelo, které snad díky vypadaným vlasům připadalo vyšší, než je obvyklé, a krátký plnovous. Muž kráčel majestátně s hlavou skloněnou k zemi.

Vytušila, že nad něčím hloubá a zmocnil se jí mírný neklid, jako by se měla stát obětí jeho úvah. Co by si však bez něj počala? Když z něj vyzařuje taková síla a ona je tak slabá s křehkým zdravím. Pokoušela se zavzpomínat, jestli bývala taková i před tím, než se poznali, ale před tím jako by nikdy nebyla.

Cosí však jeho majestátnost narušovalo a rozbíjelo, neustále si to musela uvědomovat jako vtíravou myšlenku. Byl to nepoměr poněkud kratších nohou k délce těla? Nebo jeho kulatá kolena?

V tichu lesa jako by bylo možno vnímat už podzim. Kluci pobíhali mezi stromy a radostně na sebe výskali. Muž stále hloubal. Náhle však přerušil mlčení.

„To je něco pro kluky. Aspoň si užijí.“

Vůně jehličí. V koutě paseky skrčené malé smrčky. Náhle jí to začalo připomínat vánoce. Ty jsou přece také jenom pro děti. Jenomže tady uprostřed lesa je to všechno skutečně majestátní. A každá myšlenka zdá se být hned malicherná. Hluboce splývat s kořeny stromů pod měkkým povlakem jehličí všem zrakům skrytá. Zachvívat se s šuměním větru v korunách tak vysoko nad zemí blíže slunci. Vonět jehličím a vzbuzovat sváteční pocit jaký mají děti o vánocích, když zapalují prskavky a svíčky.

Les potemněl. Větve v korunách borovic byly propleteny do sebe jako ornamenty ve starých knihách. Z tlejícího jehličí vystupovaly kameny. Obrovské oblé kameny přesně tak na jeden skok od sebe. A co bylo zázračné, všechny byly zelené. Skutečně zelené. Zelené kameny. Srdce mu nad tím zaplesalo radostí. Vylezl na první z nich a skočil. Měl pravdu. Byly skutečně přesně na jeden skok od sebe. Rozmístěné v prostoru vytvářely skládačku, kterou bylo nutno každým skokem správně složit. Stačilo se správně

rozhodnout. Skok, a skok, a skok. Brzy už bude v polovině a všechno se tak skvěle daří. Náhle ho zmrazil hlas otce.

„Járo, neskákej po těch kamenech!“ V jeho hlase byla naléhavost. „Spadneš a natlučeš si!“

Náhle se cítil provinile. Zase dělá něco, co se nemá. Vzpomněl si, jak se jeho otec pohádal s paní Malou. Nechejte jí být, pravil tehdy, však ono se jí za to něco stane. O něco později si zlomila nohu. Tehdy mohl spatřit na tváři otce tak vzácný úsměv.

Udělal další skok a zůstal stát. Nic se nestalo. Bylo to ohromující. Odvážil se udělat další. Zase nic. Další. A další. Začínal tušit, že to dokáže, když ho zasáhl opět hlas otce.

„Když jsi neposlechl, tak spadni!“

V jeho hlase byla zlost, rozhořčení a ještě něco neznámého najednou. Zaplnil celý prostor, ve kterém zněl ještě dlouho po tom. Jára stál a snad zapomněl na všechno. Náhle si uvědomil, že už hlas svého otce neslyší. Jako by v tu chvíli objevil sám sebe. Ticho mu dodalo odvalu k dalšímu skoku.

Nic se nestalo.

Zdalo se to být neuvěřitelné. Jako by unikl.

Vyzkoušel skočit znovu.

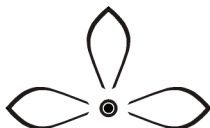
Zase nic.

Další a další skok. Teď to dokáže!

Zdá se nepochopitelné, jak se ocitl na zemi. Kolenem bolestivě narazil o kámen. Vdechoval pach země. Nakyslého pichlavého jehličí. Náhle z něj vyrazil pláč, který v něm byl už dávno před tím, než začal brečet.

Když se otočil, spatřil nad sebou otcovu tvář. Mezi slzami v ní rozpoznal tak vzácný úsměv. Báł se, že otec k němu láskyplně vztáhne svou velikou dlaň.

Zapomenuté umění je kapitolou z knihy Tvář světa, kde jsou objasněny některé pojmy (jako zákon Podobnosti, Tři klíče apod.), které zde byly pro úplnost ponechány. Pro svoji obraznost by neměly narušovat srozumitelnost článku).

© Miloš Müller 2004

<http://www.arts-spirit.net>

mim@arts-spirit.net